

Koeien steeds vaker aan de 'aspirine'

Is pijnbestrijding bij koeien iets voor softies? Welnee! Pijn bestrijden is niet alleen diervriendelijk, maar het versnelt ook de genezing. Overigens is een koe een prooier, waardoor ze pijn niet snel laat zien. Maar wat is pijn eigenlijk, wanneer grijp je als mens in en wat zijn de mogelijkheden?

TEKST FLORUS PELLIKAAN

De uitvinding van de welbekende paracetamol dateert al uit 1878 en die van aspirine volgde een aantal jaren later. Moderne pijnbestrijding voor de mens is dus al ruim honderd jaar oud. Bij landbouwhuisdieren werd pijnbestrijding tot tien jaar geleden echter nog nauwelijks toegepast. 'De dierenarts reed in het verleden met een flesje blanke en een flesje witte penicilline rond, dat was alles', vertelt Maaïke van den Berg, dierenarts bij Van Stad tot Wad. 'Wat dat betreft is er veel veranderd. Ik denk niet dat er nog veel melkveehouders zijn die geen pijnstilling toepassen. En degenen die het eenmaal doen, stoppen er niet meer mee. Het is zoals bij een strohok, daarvan denk je ook: hoe heb ik het ooit zonder

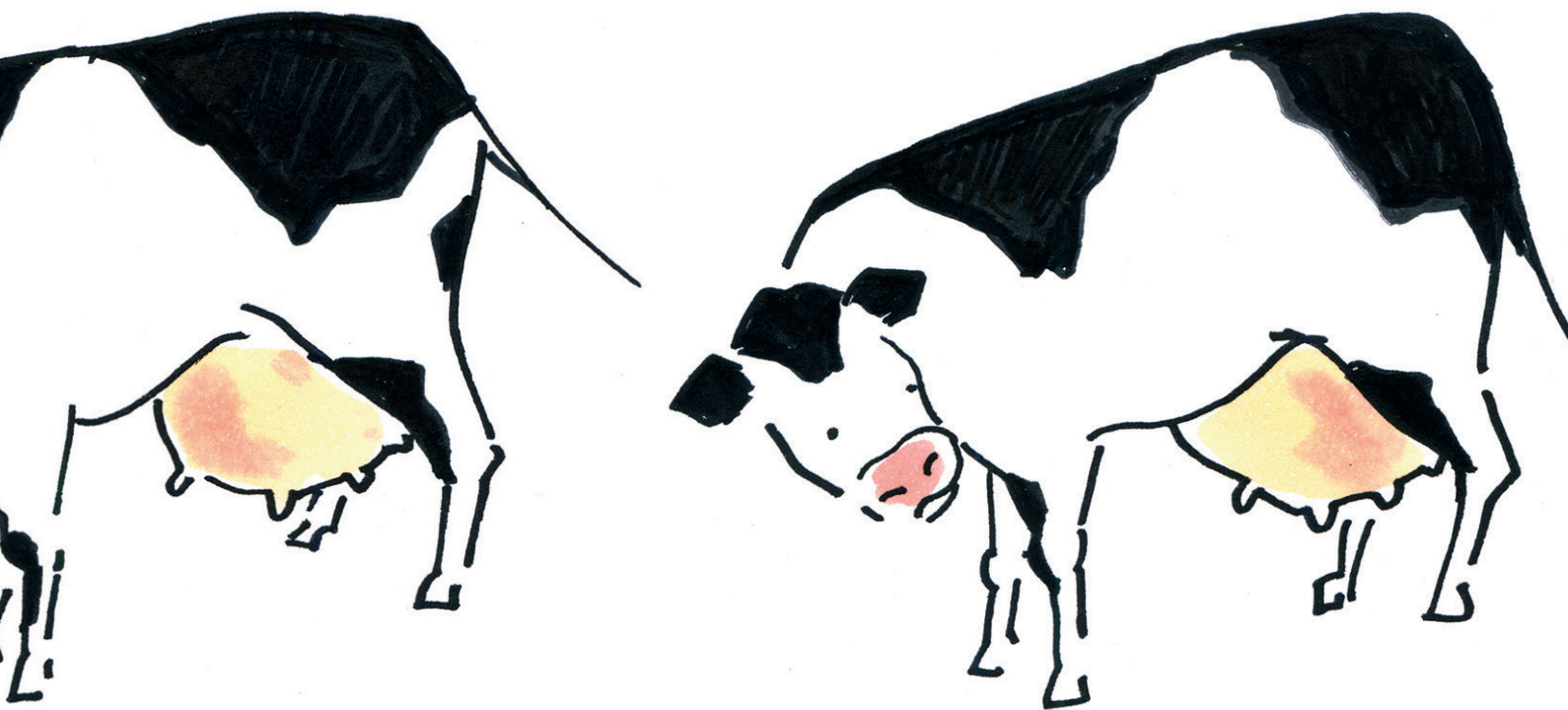
gered? Pijnstilling is gemeengoed geworden.' Toch is navraag bij bronnen die wat over pijnbestrijding kunnen vertellen, niet meteen succesvol. Er is nog niet veel Nederlands onderzoek of gefundeerde wetenschap over het onderwerp. Hoewel waterdichte conclusies dan misschien nog ontbreken, het wel of niet gebruiken van pijnstillers is actueel voor iedereen die op het boeren erf dieren verzorgt.

Als pijn lijden wordt

Dat pijnstillers daadwerkelijk meer worden gebruikt in de veehouderij, blijkt uit cijfers van de branchevereniging van de veterinaire farmacie in Nederland, de FIDIN. Op aanvraag van De Boerin is becijferd dat de verkoop van pijnstillers over alle sectoren heen in tien jaar tijd met dertig procent is toegenomen. Hoewel er geen onderscheid is gemaakt, lijkt een groot gedeelte van de toename toe te schrijven aan de melkveehouderij.

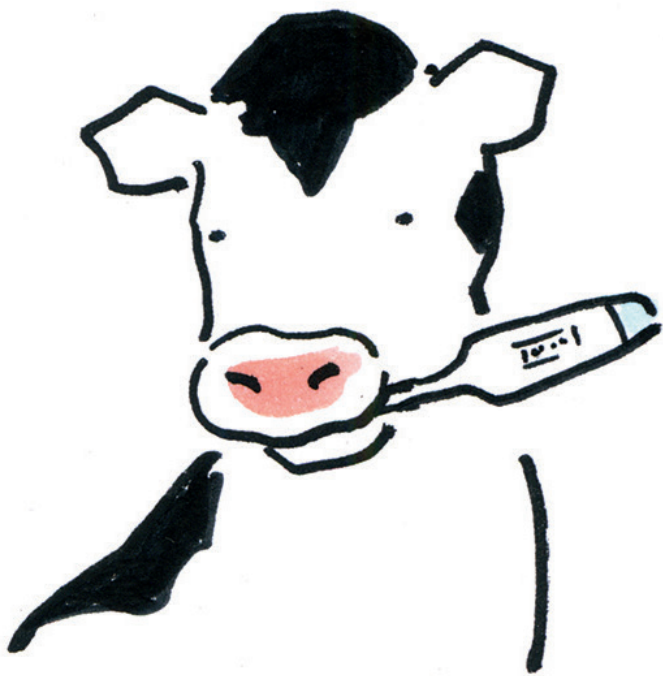
Voordat Monique Driesse, technisch manager herkauwers bij Boehringer Ingelheim, dieper ingaat op pijnbestrijding, tipt ze eerst even het voorkomen van pijn aan. 'Ziektepreventie, maar ook het vermijden van ingrepen als lebmaagdraaiingen, keizersnedes en onthoornen kunnen natuurlijk pijn voorkomen. Dat moet altijd de eerste focus zijn', aldus Monique. 'Maar als we het over pijn hebben, loopt Nederland internationaal gezien voorop in bewustwording. We zijn met elkaar beter geworden in het herkennen van pijn en daarvoor ook doelgericht in het bestrijden ervan.'

Vereenvoudigde pijnscorekaart: pijnsignalen bij verschillende mate van pijn en aanbevolen acties (bron: praktijknetwerk 'De PijnPoli', onder begeleiding van UGCN/Christian Scherpenzeel, rundveedierenarts bij GD)

SCORE 1	SCORE 2	SCORE 3
pijnsignalen		
• koe is minder actief	• kromme rug, opgetrokken buik, kop laag	• onwil om te gaan staan, duikhouding, bek open
• minder pensvulling/voeropname	• slechte pensvulling	• slechte pensvulling/sterk vermagerd
• oren hangen af	• oren hangen af en zijn koud	• koude oren, koude poten (extremiteiten)
• eventueel koorts	• tanden knarsen en/of kreunen	• tanden knarsen en/of kreunen
• haren overeind	• diepliggende ogen	• diepliggende ogen/in zichzelf gekeerde blik
aanbevolen actie		
• temperatuur opnemen	• temperatuur opnemen	
• specifieke actie: melkmonster nemen, poot controleren/klauw bekappen, magneet ingeven	• specifieke actie: melkmonster nemen, poot controleren/klauw bekappen, magneet ingeven	• specifieke actie: melkmonster nemen, poot controleren/klauw bekappen, magneet ingeven
• eventuele pijnstilling/ontstekingsremming geven	• zeker pijnstilling/ontstekingsremming geven	• intensieve behandeling met vloeistoftherapie (infusen/drenchen door dierenarts)
	• eventueel naar ziekenstal	• naar ziekenstal voor speciale aandacht
		• eventueel overweging euthanasie

Volgens Maaïke van den Berg komt dat doordat mensen heel anders naar dieren zijn gaan kijken. 'Pijnstilling is dierenwelzijn en dat staat maatschappelijk vol in de belangstelling.'

Dat er aandacht is voor pijn en pijnbestrijding juicht Monique alleen maar toe. 'Zoogdieren en mensen hebben dezelfde pijnreceptoren. Je kunt er daardoor vanuit gaan dat de pijnbeleving grote overeenkomsten vertoont. Een dier kan net als de mens best wel omgaan met een beetje pijn. De centrale vraag is wanneer pijn lijden wordt.'

Volgens Monique heeft dat niet alleen te maken met de pijnprikkel, maar ook met de omgeving. Heeft een dier de controlemogelijkheden om met pijn om te gaan? Een koe met een fikse klauwaandoening in een overvolle stal met krappe ligboxen beleeft de pijn anders dan een koe in een ruim strohok met een bak voer voor de neus.

Gelaatsuitdrukkingen herkennen

Het in beeld brengen van hoeveel pijn een dier heeft, is en blijft volgens de beide dierenartsen lastig. Toch zijn er ook op dat gebied stappen gemaakt. 'Voor proefdieren en paarden is er een gelaatsuitdrukkingenschaal gemaakt', weet

---

MELKVEEHOUDESTER ALMA FREDERIKS: 'VERVELEND OM TE ZIEN DAT EEN KOE PIJN HEEFT'

Zo'n vijf jaar geleden was pijnbestrijding bij koeien nog een relatief nieuw gebied waar weinig kennis over was. Het was de trigger voor melkveehouster Alma Frederiks uit Ellecom om zich op te geven voor het praktijknetwerk 'De PijnPoli'. 'Ik herkende het beeld dat initiatiefneemster Christine Köning benoemde van koeien die in een vicieuze cirkel komen en van de ene in de andere kwaal rollen. We wilden onderzoeken of pijnbestrijding een bijdrage kon leveren om dat te doorbreken.'

Alma melkt samen met haar partner Erik ruim 115 koeien. Behandelingen en het bekappen van koeien voert ze dikwijls zelf uit. Wat heeft Alma met pijn? 'Ik vind het heel vervelend om te zien dat een koe pijn heeft. Daar probeer ik dan ook altijd wat aan te doen. Maar pijn bij een koe mag je niet vergelijken met pijn bij een mens. Volgens mij heeft een koe een veel hogere pijngrens. Als ik soms zie hoe een koe nog loopt na het bekappen, dan zou een mens geen stap meer zetten.'

In het netwerk heeft Alma geleerd signalen die op pijn wijzen, eerder te herkennen. 'Voordat een koe bijvoorbeeld de oren laat hangen, is de pens al niet goed gevuld', deelt Alma haar ervaringen. 'Die signalen moet je ook opmerken. We melken nu bijna een jaar met een robot, maar ernstige mastitis en kreupelheden zien wij nog altijd het eerst met het blote oog.'

Alma gebruikt pijnstillers regelmatig, bijvoorbeeld bij mastitis, maar ook als een koe melkziekte heeft of zwaar heeft gekalfd. 'Ik heb zelf rugpijn gehad en weet wat het effect is als je pijnbestrijding goed inzet. Zo werkt dat bij een koe ook.'

Met pijnbestrijding blijft volgens Alma een koe beter bewegen en beter vreten, dat voorkomt nieuwe kwalen en bevordert het herstelproces. 'Gelukkig zijn pijnstillers door de tijd heen ook veel goedkoper geworden. Het enige nadeel is de wachttijd op vlees. Alleen dat weerhoudt me er soms nog van om een pijnstiller in te zetten.'

Monique. ‘En ook voor koeien is er een eerste schaal gepubliceerd.’ Pijnsignalen zijn bijvoorbeeld afhankelijk van juist gespannen oren, rond getrokken neusgaten, rimpeling boven de neus en zichtbare kaakspieren. Naast deze gelaatsuitdrukkingen zijn er algemene pijnsignalen, die door praktijknetwerk De PijnPoli in 2013 in een pijnscorekaart zijn weergegeven (zie pagina 29). ‘Belangrijk bij het vaststellen van pijn is om te bedenken dat de koe een prooidier is. Hierdoor is ze van nature geneigd om pijn niet snel te laten zien. Bedenk dus bij het waarnemen van pijn dat daar altijd een traject vóór heeft gezeten’, vertelt Maaïke.

Monique haalt een onderzoek uit Noorwegen aan waarbij zo’n 150 melkveehouders voor diverse aandoeningen scores voor de mate van pijn hebben gegeven. Ernstige uierontsteking scoort bijvoorbeeld tussen de 7 en 8 op een schaal van 10. Aan de nageboorte staan kreeg een score van 2 tot 4 (zie tabel rechts). De hoogte van de score die een veehouder geeft, hangt af van de houding ten opzichte van dieren zoals medeleven en empathie.

Pijnstillers en antibiotica vullen elkaar aan

Uierontsteking, kreupelheid, onthoornen en operaties worden door beide dierenartsen als aandoeningen genoemd waarbij het toepassen van een pijnstiller het vaakst voorkomt. Uit cijfers van twee jaar geleden bleek dat zo’n tachtig procent van de veehouders de kalfjes in Nederland na het onthoornen een langwerkende pijnstiller geeft. ‘We zijn in Nederland absoluut op de goede weg. Maar er zijn ook situaties waarbij pijnbestrijding nog veel minder gangbaar is. Gewrichtsontste-

AANDOENING

PIJNSCORE

gebroken heup	8-9
zware bevalling	7-9
ernstige mastitis	7-8
longontsteking kalf	6-8
navelontsteking kalf	5-8
kreupelheid	5-8
milde mastitis	4-7
dikke hak	4-6
slepende melkziekte	3-5
melkziekte	2-5
aan de nageboorte staan	2-4

De mate van pijn die een aandoening veroorzaakt op een schaal van 0 (beperkte pijn) tot 10 (heftige pijn) naar mening van 149 Noorse veehouders (bron: Journal of Dairy Science, Kielland et al., 2010)

king of navelontsteking bij kalfjes bijvoorbeeld is bijzonder pijnlijk en ook bij diarree kan een pijnstiller goed zijn. Dikwijls is verzorging van kalveren het territorium van de boerin’, vertelt Monique. ‘En wat te denken van een zware bevalling? Ook het kalf voelt zich daarna niet al te best. Mensen die ooit een aanrijding in het verkeer hebben gehad, weten hoe ontzettend zeer spieren kunnen doen. Het advies is om over de toepassing van pijnstillers op het eigen bedrijf met de dierenarts in gesprek te gaan.’

Overigens is pijn onderdrukken niet de enige functie van pijnbestrijding. Maaïke: ‘Pijnstillers en antibiotica kunnen elkaar aanvullen in het bestrijden van het ontstekingsproces. Pijnstillers

STRESSVRIJ TOEDIENEN VAN PIJNSTILLER BEZIG AAN OPMARS

Hoe voorzichtig je een kalf of een koe ook inspuit, een schrikmoment levert het bijna altijd op. Sinds twee jaar is er echter ook een pijnstiller/ontstekingsremmer in pour-onvorm beschikbaar. Het middel wordt hierbij uitwendig over de ruglijn van het dier aangebracht en via de huid opgenomen. 'Veehouders en dierenartsen moesten er eerst aan wennen.' Dat blijkt volgens

Pleun Penterman, dierenarts bij MSD Animal Health, uit de eerste analyses van onderzoek naar de gebruikerservaringen van Finadyne Pour-on. 'Gebruik van pour-on als ontwormmiddel is meestal wel bekend, maar verder niet. Afgelopen jaar is de verkoop door demonstratie op beurzen echter aan een opmars bezig. Dikwijls blijkt dat de boerin de kalfjes voert, maar een ziek kalf liever niet zelf

inspuit. Pour-on is dan een snel en gemakkelijk alternatief.'

Volgens de bijsluiters werkt Finadyne Pour-on al een kwartier na het toedienen en is de werking verder gelijk aan de variant van de pijnstiller die je inspuit. 'Het is een voordeel om een dier dat toch al niet fit is, niet opnieuw een stress- en schrikmoment te bezorgen door het inspuiten.'

werken ook koortsverlagend en ontstekingsremmend en zorgen ervoor dat de zwelling minder wordt, waardoor antibiotica beter op de plek komen.' Wanneer een dier zich daarnaast door minder pijn beter voelt, zorgt dat voor beter functioneren en een versneld herstel.

In Vlaanderen zijn de ontstekingsremmende eigenschappen van de zogenaamde NSAID-middelen (pijnstillers) meestal de reden voor gebruik. Ze worden hierdoor mogelijk minder routinematig gebruikt, terwijl in Nederland veel meer vanuit pijnbestrijding wordt gedacht.

Verskil pijnbestrijding man-vrouw

Zowel Maaïke als Monique kennen een onderzoek van een aantal jaren geleden onder dierenartsen naar het toedienen van pijnbestrijding. Daarin bleek er een verschil tussen oud en jong, maar ook tussen man en vrouw te zijn. Jonge en vrou-

welijke dierenartsen schreven destijds vaker pijnbestrijding voor. 'Het sekseverschil heeft misschien toch een beetje met de biologie en de verzorgende aard te maken', vertelt Maaïke. 'Bij een bevalling die ik als dierenarts doe, zie ik ook vaak dat de vrouw bij de kop van de koe gaat zitten en de man direct op het kalf duikt met water of om te kijken of het een vaarskalf is.'

Ook bij het gebruik van pijnstillers blijft het volgens beide dierenartsen wel belangrijk om je aan het bedrijfsbehandelplan te houden. "Baat het niet, schaadt het niet" is te kort door de bocht', stelt Monique. 'Bij jonge dieren bijvoorbeeld is de vochtbalans een belangrijk criterium bij het toedienen van een pijnstiller. Uitdroging in combinatie met een pijnstiller kan een negatief effect hebben. De verzorging en het management spelen ook bij het gebruik van pijnstillers een ongekend belangrijke rol.'